

NAMN ATT MINNAS

TAGE LINDBOM

Det gäller för de fria, västerländska nationerna att inte blott militärt, politiskt och ekonomiskt rusta sig mot den kommunistiska faran utan också ideologiskt. Den kommunistiska fräslingslära, som får legitimera exempelvis de sovjetryska aspirationerna på herraväldet över världen måste mötas med en frihetslära, som i sig innefattar det väsentliga i det europeiska kulturarvet. För allt flera individer och folk står det klart, att denna lära måste ha klart antisocialistisk och antikollektivistisk karaktär, eftersom den kollektivistiska socialismen med naturnödvändighet förr eller senare leder till en centralistisk, statlig funktionärsdiktatur, med andra ord till den samhällsform, som nu praktiseras i Sovjetunionen likaväl som i det röda Kina.

Att vi befinner oss i de yttersta dagarna framgår av att frågeställningar som dessa börjat sysselsätta även den svenska socialdemokratin, eller, för att inte ta till överord *en* svensk socialdemokrat. Hans namn är Tage Lindbom. Man kan förstå att han betraktas med yttersta oro av sina partivänner. Han är en man, som faller i tankar och då försöker tänka själv. Det har inte skett utan möda varom särskilt hans tidigare publicerade diskussionsinlägg bär vittne. Men det har skett med den sympatiska ärligheten och strävsamheten hos en man, som envist vill arbeta sig fram på egen hand till en genomtänkt och självständig åskådning. På så vis har Tage Lind-

bom, som efter att år 1938 ha disputerat på en tämligen medioker avhandling om fackföreningsrörelsens uppkomst utsågs till föreståndare för Arbetarrörelsens arkiv, dessutom blivit något annat och förmer, nämligen socialdemokratins så vitt man vet ende tänkare i den yngre generationen.

Det är en maktpåliggande uppgift, väl värt det stipendium han för något decennium sedan fick motta som erkänsla för att svensk socialdemokrati tack vare honom kunnat sägas hålla sig med en idédebatt. Sen har det emellertid inte blivit några flera stipendier och Tage Lindbom har fått förbli den ropandes röst i öknen, vilket kanske inte är ägnat att förvåna med tanke på den högst chockerande vändning hans funderingar efterhand tagit. Första gången han framträdde i debatten var det med boken »Den nya fronten» (1949), där en huvudtanke var, att man borde söka övervinna slentrianen i de stora folkrörelserna genom att gruppera sig i ring kring mötestalarna i stället för att sitta framför dem. Nästa gång trängde han mera på djupet av samhällskrisens problematik. I »Efter Atlantis» (1951) tog han upp socialismens teori och praxis till behandling och sökte bilda sig en uppfattning om vad som skulle bli följden av ett förverkligande av arbetarrörelsens då ännu officiellt framförda socialiseringskrav.

Hans på drygt 225 sidor omsorgsfullt förberedda slutsats blev att i det moderna samhället är »en socialise-

ring i demokratisk form och anda en omöjlighet». Och han inskräppte gång på gång sin upptäckt: »En socialisering av den västerländska storindustrin (kommer) inte att kunna förenas med en demokratisk självförvaltning... Vi måste göra klart för oss att en socialistisk lösning, om vi vill behålla den samhälls- och statstyp, som vuxit fram i Västerlandet under de senaste decennierna är möjlig endast genom att upprätta en hittills osedd maktcentralistisk... regim.»

Dessa synpunkter innehåller i och för sig ingenting överraskande för läsarna av denna tidskrift. De är överhuvud taget grundläggande för den antisocialistiska polemik, som bedrivits från borgerligt håll i detta land alltsedan skördetiden proklamerades efter krigets slut. Men att dessa synpunkter, som från socialdemokratisk sida bemötts med hån, indignation, förakt och larmande bekännelser till friheten framfördes av arbetarrörelsens s. a. s. professionelle tänkare var onekligen överraskande. Särskilt överraskande var det för vissa av dr Lindboms egna partivänner och uppdragsgivare och överraskningen kan knappast ha varit behaglig. Man förstår att »Efter Atlantis» i partikretsar betraktades som något av ett järtecken i skyn.

Det var dock ingenting mot det ramaskri som framkallats av dr Lindboms i höst utgivna bok »Sancho Panzas väderkvarnar». Denna skrift, där författaren efter ytterligare tio års grubblande framlägger sina synpunkter på den moderna kulturkrisen i hela dess vidd är nämligen den — i detta ords allra bästa bemärkelse — mest konservativa samhällsbetraktelse som i modern tid utkommit på svenska språket. Lindbom granskar till en början liberalismens och socialismens bankrutt, och ser — med all rätt — i den av franska revolutionen upp-

ammade egalitarismen, i jämlikhetsraseriet, den västerländska kulturens verkliga kräftska. Liberalismen har förintats av de krafter den själv frambesvurit, menar Lindbom. »Samhället blir allt svagare, staten växer sig allt starkare, individen blir allt mindre medborgare och allt mera undersåte. Den moderna helotismen under industri- och socialstatens Leviathan är icke ett av liberalismen eftersträvat mål, men den har blivit en oundviklig följd av de krafter liberalismen en gång släppt lös.»

Liberalismens fördärvbringande verk har fullföljts av socialismen. »Vad som än stod skrivet på de röda fandukarna, vilka gudinnor, som än blickade ned på sina anhängarskaror, det var dock ett plebejuppror, vars färdriktning obönhörligen pekade ut i de stora vegetativa träskan. Aldrig har väl i mänsklighetens historia avstånden mellan de proklamerade avsikterna och de praktiska strävandenas verkliga riktningar och resultat varit större. Aldrig har väl storhet och ömklighet levat i en sådan fantastisk symbios som i den moderna socialistiska arbetarrörelsen.»

Det är ord och inga visor — inte minst när de kommer från föreståndaren för Arbetarrörelsens arkiv.

Ideologiernas sammanbrott har emellertid icke utlöst värdekaos, säger Lindbom. Tvärtom bevittnar vi hur den västerländska konformismen oavbrutet växer. Den sammanhållande och stabiliserande kraften är jämlikheten. Jämlikhetens drivkraft är ressentimentet och ressentimentet har enligt Lindbom — och vem kan säga emot honom? — blivit den främsta dynamiska faktorn i vårt offentliga liv, denna drift att beröva, sänka, nivellera, denna hämnd, som den vanmäktige riktar mot det upphöjda och förnäma. I den politiska och sociala agitationen i press, radio och andra

opinionsorganen förs den aldrig vilande kampen för den totalitära egaliseringsringen vidare. Men mänsklig gemenskap, framhåller Lindbom, kan endast hållas levande genom en hierarkisk ordning. Det finns en naturlig ordning baserad på hierarki, icke på jämlikhet och frihet. Det är denna ordning, biologisk och själslig, som håller levande känslan för nivå och distans och som därför binder människorna samman med tusen och åter tusen synliga och osynliga trådar, skapande förnimmelser och upplevelser av beroenden och förpliktelser. Ett av medlen för upplösandet av denna naturliga hierarki är enhetskolan, med Lindboms formulering »en av vår tids mest genomgripande socialiseringar, nämligen socialiseringen av åsikterna.»

Lindbom tvekar inte ens att öppet utsäga att demokratin inte är något bålverk mot tyranniet. Demokratin banar tvärtom efter hans mening väg för tyranniet. Ty först i det jämlika samhället blir det perfekta tyranniet möjligt. Detta tyranni har ingen blodtörstig maktusurpators gestalt. Det växer tyst och stilla fram varje dag, redan under förra seklet observerat i sina första yttringar i form av föraktet för minoriteternas uppfattningar, i vårt århundrade i form av en blind teknologi och en lika blind strävan efter mänsklig jämlikhet. När det gäller att finna botemedlet söker sig Lindbom tillbaka inte blott till tiden före 1789, utan till tiden före reformationen. Den stora bristsjukdomen i vår tid är icke social, så slutar han sin bok, den är metafysisk. Den andliga hungern kan inte i längden stillas genom allt det pseudometafysiska gods, som serveras vår tids människor. Det finns därför all anledning att genom en »övervintring» bevara de tankar och den kunskap, med vilka en framtid upprättar den ordning, som

i vår världsdel gick förlorad vid medeltidens slut. Och han tillfogar: »Detta är icke utopism, ty all utopism är ett försök att skapa himmelska förhållanden med jordiska medel. Det är ett totalt brytande med den ordning, som dyrkar människan som alltings mått och alltings herre, jämlik och därför dömd till vanmakt. Först när människan medvetet inordnar sig i den hierarki, i vilken hon ingår som en del av skapelsen, som ett 'stadium' av utflödet från den gudomliga Principen, först då återfår hon sitt värde och sin värdighet.»

Det är uppenbart att så djärva och så otidsenliga ord som dessa måste vara anatema för Tage Lindboms gamla meningsfränder. Hans bok har också i socialdemokratisk press mötts med en häpen förtrytelse, som bäst avspeglas i rubriken till Aftonbladets recension: »Usch, Tage!» På liberalt håll har reaktionen knappast varit nådigare. Ett typiskt exempel var Dagens Nyheters recension, författad av en professor i praktisk filosofi, som utdömde boken som rappakalja. Han förbisåg alldeles att »Sancho Panzas väderkvarnar» inte är någon filosofisk avhandling utan ett lidelsefullt, personligt inlägg i kulturdebatten och närmare bestämt en trosbekännelse i världs- och livsåskådningshänseende. Som sådan är Lindboms bok ett märkligt dokument. Låt vara att den innehåller åtskilliga väl svepande generaliseringar och en del väl naivt psykologiserande, men ingen kan missta sig på uppsåtets allvar och ingen kan heller förneka att författaren med sällspord oförskräckthet satt fingret på de allra ömmaste punkterna i vår folkhemsidéologi, punkter som man annars liksom genom en tyst överenskommelse stillatigande brukar kringgå. Det vittnar i detta konformistiska samhälle om ett moraliskt mod, som är så mycket större som författaren är

en tjänsteman hos den maktägande arbetarrörelsen.

Hurdan är han då denne sällsynte kättare? En medelålders, skallig rödlätt, blåögd man, snäll, vänlig och försynt, men envis och orubblig i sin är-

liga övertygelse, f. ö. en entusiastisk musikfrämjare, som med all heder är ledamot i Operastyrelsen och utredare av den folkliga musikens behov. Gud give att det finnes flera socialdemokrater som han.

G. U.

EN KULTURELL INSTITUTION

har Almqvist & Wiksell kallats av sina kunder. Vi är mycket stolta över denna benämning, som vi tror har sin grund i att våra kunder alltmer uppmärksammat vår strävan att *uppfatta* manuskriptet, att med inlevelse och kunskap överföra det i tryck och inte bara »trycka av» det.

Låt oss speciellt nämna fyra män, som manuskriptet möter på sin väg genom tryckeriet:

BESTÄLLNINGSAKTÖREN som tager emot manuskriptet, står hela tiden vid kundens sida: han inte bara bevakar att alla moment i framställningen utförs såsom överenskommits, utan som en god rådgivare föreslår han även kunden förbättringar och besparingar under arbetets gång.

MANUSKRIPTEGRANSKAREN går igenom alla arbeten på främmande språk och tillrättalägger dem i enlighet med internationellt erkända regler för korrekt sättning – från det enskilda ordets stavning till textens allmänna disposition.

SÄTTAREN har också smittats av denna anda: med samma skicklighet och ambition att göra det allra bästa sätter han en kemisk strukturformel som ett fornfranskt poem . . . och det gäller även för

KORREKTURLÄSAREN: När denne efter ytterst noggrann läsning signerar korrekturet, utgör det en garanti för ett välsatt arbete och det ger författaren en känsla av trygghet att ha vänt sig till:

Almqvist & Wiksell BOKTRYCKERI AB

UPPSALA